

MERSİN ÜNİVERSİTESİ KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
MERSIN UNIVERSITY PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF CILICIAN ARCHAEOLOGY

KAAM
YAYINLARI

OLBA
XVIII

MERSİN
2010

KAAM YAYINLARI
OLBA
XVIII

© 2010 Mersin/Türkiye
ISSN 1301 7667

OLBA dergisi;
ARTS & HUMANITIES CITATION INDEX, EBSCO,
ve
TÜBİTAK-ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanlarında taranmaktadır.

OLBA dergisi hakemlidir ve Mayıs ayında olmak üzere,
yılda bir kez basılmaktadır.
Published each year in May.

KAAM'ın izni olmadan OLBA'nın hiçbir bölümü kopya edilemez.
Alıntı yapılması durumunda dipnot ile referans gösterilmelidir.
It is not allowed to copy any section of OLBA without the permit of KAAM.

OLBA dergisinde makalesi yayımlanan her yazar, makalesinin baskı olarak ve elektronik ortamda yayımlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını OLBA dergisine devretmiş sayılır.
Each author whose article is published in OLBA shall be considered to have accepted the article to be published in print version and electronically and thus have transferred the copyrights to the journal OLBA..

OLBA'ya gönderilen makaleler aşağıdaki web adresinde ve bu cildin giriş sayfalarında belirtilen formatlara uygun olduğu takdirde basılacaktır.
Articles should be written according the formats mentioned in the following web address.

OLBA'nın yeni sayılarında yayınlanması istenen makaleler için yazışma adresi:
Correspondance addresses for sending articles to following volumes of OLBA:

Prof. Dr. Serra Durugönül
Mersin Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü
Çiftlikköy Kampüsü, 33342-MERSİN
TURKEY

Diğer İletişim Adresleri
Other Correspondance Addresses
Tel: 00.90.324.361 00 01 (10 Lines) 4730 / 4734
Fax: 00.90.324.361 00 46
web mail: www.kaam.mersin.edu.tr
www.olba.mersin.edu.tr
e-mail: kaam@mersin.edu.tr

Dağıtım / Distribution
Zero Prod. Ltd.
Tel: 00.90.212.244 75 21 Fax: 00.90.244 32 09
info@zerobooksonline.com www.zerobooksonline.com/eng

MERSİN ÜNİVERSİTESİ
KILIKIA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ
(KAAM)
YAYINLARI-XVIII

MERSIN UNIVERSITY
PUBLICATIONS OF THE RESEARCH CENTER OF
CILICIAN ARCHAEOLOGY
(KAAM)-XVIII

Editör

Serra DURUGÖNÜL
Murat DURUKAN
Gunnar BRANDS

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Serra DURUGÖNÜL
Prof. Dr. Haluk ABBASOĞLU
Prof. Dr. Coşkun ÖZGÜNEL
Prof. Dr. Tomris BAKIR
Prof. Dr. Hayat ERKANAL
Prof. Dr. Sencer ŞAHİN
Prof. Dr. Yıldız ÖTÜKEN
Prof. Dr. Erendiz ÖZBAYOĞLU
Prof. Dr. Susan ROTROFF
Prof. Dr. Marion MEYER

MERSİN
2010

İçindekiler/Contents

Ayşegül Aykurt <i>Late Bronze Age Pottery from Çeşme Bağlararası</i> (<i>Çeşme Bağlararası Geç Tunç Çağı Seramiği</i>)	1
Engin Akdeniz <i>Kulaksızlar Atölyesinde Kilya Tipi Figürin Üretimi</i> (<i>Kilia Figurine Production in Kulaksızlar Workshop</i>)	65
Gül Işın <i>Patara Tepecik Akropolü "Bey Evi" Kazıları (2003-2007):</i> <i>Geç Arkaik-Erken Klasik Dönem Terracottaları</i> (<i>Excavations of "The Ruler's House" on the Tepecik Acropolis at Patara</i> (<i>2003-2007): The Terracottas of the Late Archaic-Early Classical Period</i>)	85
Fikret Özbay <i>Klazomenai'daki MÖ 4. Yüzyıl Yerleşiminde Açığa Çıkarılan Prostash</i> <i>Evlerin Kökeni ve Gelişimi</i> (<i>Ursprung und Entwicklung der Prostashaeuser des 4. Jhs. v. Chr.</i> <i>in Klazomenai</i>)	107
Gonca Cankardeş-Şenol <i>Nikandros Group: Matrix Studies on the Amphora Stamps of the Group</i> (<i>Nikandros Grubu: Gruba Ait Amphora Mühürlerinin Kalıp Çalışmaları</i>)	125
Ahmet Kaan Şenol <i>Hellenistik Dönem'de Mısır'da Amphora Üretimi</i> (<i>Amphora Production in Egypt in the Hellenistic Period</i>)	141
Mustafa Şahin – Mehmet Taşlıalan <i>Smyrna Agorası Heykeltraşlık Buluntuları</i> (<i>Sculptural Finds From the Agora of Smyrna</i>)	175
Ercan Aşkın <i>Olba Bölgesi'ndeki Harman Yerleri</i> (<i>Threshing Floors in the Olba Region</i>)	241
N. Eda Akyürek Şahin <i>Zwei Neue Inschriften für Hosios Kai Dikaios</i> (<i>Hosios kai Dikaios için iki Yeni Yazıt</i>)	267

Nuray Gökalp – Ebru N. Akdoğu Arca <i>Antalya'dan Yeni Yazıtlar</i> (<i>New Inscriptions from Antalya</i>)	281
Nihal Tüner Önen – Murat Arslan <i>Kayseri Müzesi'nden Yeni Yazıtlar</i> (<i>New Inscriptions from the Kayseri Museum</i>)	307
Nurşah Çokbankir <i>Modrena ve Nikaia Teritoryumundan Yeni Yazıtlar</i> (<i>Neue Inschriften aus Modrena und Nikaia Territorium</i>)	323
Ayşe Aydın <i>Tapureli, A Kilisesi Altar Kaidesi Işığında Kilikya ve İsaurya Bölgesi</i> <i>Kiliselerinde Görülen Altar Çeşitleri</i> (<i>Die Altäre der kilikischen und isaurischen Kirchen im Blick der</i> <i>Altarstandort der Kirche A in Tapureli</i>)	347
Hatice Özyurt Özcan <i>Datça'da Bir Theotokos Meryem Tasviri</i> (<i>The Depiction of Virgin Theotokos in Datça</i>)	371
Esen Öğüş-Uzun <i>Fruit Trees on Late Antique Mosaics: From the Worcester Hunt</i> <i>to Jordanian Churches</i> (<i>Geç Antik Dönem Mozaiklerinde Meyve Ağaçları:</i> <i>Worcester Av Mozaik'inden Ürdün Kiliselerine</i>)	395

**MERSİN ÜNİVERSİTESİ,
'KİLİKİA ARKEOLOJİSİNİ ARAŞTIRMA MERKEZİ'
BİLİMSEL SÜRELİ YAYINI 'OLBA'**

OLBA süreli yayını Mayıs ayında olmak üzere yılda bir kez yayınlanır. Yayınlanması istenilen makalelerin en geç her yıl Kasım ayında gönderilmiş olması gerekmektedir.

'Olba'; Prehistorya, Protohistorya, Klasik Arkeoloji, Klasik Filoloji (ve Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri), Eskiçağ Tarihi, Numizmatik ve Bizans Sanat Tarihi kapsamında orijinal sonuçları içeren makaleleri yayınlar.

Küçükasya ile ilgili veya Akdeniz ve Ortadoğu Arkeolojisi kapsamındaki konular Olba'nın içeriğini oluşturur.

Yayın İlkeleri

1. a- Makaleler, word ortamında yazılmış olmalıdır.
b- Metin yazılırken 10 punto, dipnot için ise 9 punto, 'Times New Roman' (PC ve Macintosh) yazı karakteri ile kullanılmalıdır.
c- Dipnotlar her sayfanın altına verilmeli ve makalenin başından sonuna kadar sayısal süreklilik izlemelidir.
d- Metin içinde bulunan ara başlıklarda, küçük harf kullanılmalı ve koyu (bold) yazılmalıdır. Bunun dışındaki seçenekler (tümünün büyük harf yazılması, alt çizgi ya da italik) kullanılmamalıdır.
2. Makale içinde kullanılan özel fontlar da CD'ye yüklenerek yollanmalıdır.
3. "Bibliyografya ve Kısaltmalar" bölümü makalenin sonunda yer almalı, dipnotlarda kullanılan kısaltmalar, burada açıklanmalıdır. Dipnotlarda kullanılan kaynaklar kısaltma olarak verilmeli, kısaltmalarda yazar soyadı, yayın tarihi, sayfa (ve varsa levha ya da resim) sıralamasına sadık kalınmalıdır. Sadece bir kez kullanılan yayınlar için bile aynı kurala uyulmalıdır.

Bibliyografya (kitaplar için):

Richter 1977 Richter, G., Greek Art, NewYork

Bibliyografya (Makaleler için):

Corsten 1995 Corsten, Th., "Inschriften aus dem Museum von Denizli", Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi III, 215-224, Lev. LIV-LVII

Dipnot (kitaplar için)

Richter 1977, 162, res. 217

Dipnot (Makaleler için)

Oppenheim 1973, 9, lev.1

4. Tüm resim, çizim ve haritalar için sadece "fig." kısaltması kullanılmalı ve figürlerin numaralandırılmasında süreklilik olmalıdır. Levha numarası editörler tarafından verilecektir. Bu sebeple levha, Resim, Çizim, Şekil, Harita ya da bir başka ifade veya kısaltma kesinlikle kullanılmamalıdır.
5. Figürler CD'ye yüklenmelidir: Çözünürlük 300 dpi; format tif veya jpeg olmalıdır.
6. Resim çıktılarının alınarak, resim düzenlemesi örneği (layout) yapılmalıdır.
7. Bir başka kaynaktan alıntı yapılan figürlerin sorumluluğu yazara aittir, bu sebeple kaynak belirtilmelidir.
8. Makale metninin sonunda figürler listesi yer almalıdır.
9. Metin yukarıda belirtilen formatlara uygun olmak kaydıyla 20 sayfayı geçmemelidir. Figürlerin toplamı 10 adet civarında olmalıdır.
10. Makaleler Türkçe, İngilizce veya Almanca yazılabilir. Türkçe yazılan makalelerde en az 500 kelime Türkçe ve İngilizce veya Almanca özet kesinlikle bulunmalıdır. İngilizce veya Almanca yazılan makalelerde ise en az 500 kelime Türkçe ve İngilizce veya Almanca özet bulunmalıdır. Makalenin her iki dilde de başlığı gönderilmelidir
11. Özeti altında, Türkçe ve İngilizce veya Almanca olmak üzere altı anahtar kelime verilmelidir.
12. Bir orijinal ve iki kopya olmak üzere metin ve figür çıktısı, ayrıca bunların yüklü olduğu bir adet CD gönderilmelidir.

**MERSIN UNIVERSITY,
'RESEARCH CENTER OF CILICIAN ARCHAEOLOGY',
JOURNAL 'OLBA'**

Olba is printed once a year in May. Deadline for sending papers is November of each year.

The Journal 'Olba', being published since 1998 by the 'Research Center of Cilician Archaeology' of the Mersin University (Turkey), includes original studies done on prehistory, protohistory, classical archaeology, classical philology (language and culture), ancient history, numismatics and Byzantine History of Art.

The studies select their material mostly from Asia Minor but articles (papers) dealing with the Mediterranean area and Near East also form the content of Olba.

TECHNICAL REQUIREMENTS

1. a. Articles should be written in word programs..
 - b. The text should be written in 10 puntos with 'Times New Roman' (for PC and for Macintosh). The footnotes should be written in 9 puntos.
 - c. Footnotes should take place at the bottom of the page, each in continous numbering.
 - d. Titles within the article should be written in small letters and be marked as bold. Other choises (big letters, underline or italic) should not be used.
2. Special fonts should be loaded to the CD's.
3. The 'Bibliography' and 'Abbreviations' should take part at the end of the article. The 'Abbrevations' used in the footnotes should be explained within the 'Bibliography'. The Bibliography used in the footnotes should take place as abbreviations and the following order within the abbreviations should be kept: Name of writer, year of publishment, page (and if used, number of the illustration). This rule should be applied even if a publishment is used only once.

Bibliography (for books)

Richter 1977 Richter, G., Greek Art, NewYork

Bibliography (for articles)

Corsten 1995 Corsten, Th., "Inschriften aus dem Museum von Denizli", Ege Üniversitesi Arkeoloji Dergisi III, 215-224, Pl. LIV-LVII

Footnotes (for books)

Richter 1977, 162, fig. 217

Footnotes (for articles)

Oppenheim 1973, 9, pl.1

4. For all photographs, drawings and maps only the abbreviation 'fig.' should be used in continuous numbering. Plate numbering will be done by the editors. For this reason, remarks such as Plate, Picture, Drawing, Map or any other word or abbreviation should not be used.
5. Pictures should be loaded to CD's: 300 dpi; tif or jpeg format are required.
6. A layout for the pictures should be undertaken.
7. Photographs, drawings or maps taken from other publications are in the responsibility of the writers; so the sources have to be mentioned.
8. A list of figures should take part at the end of the article.
9. The text should be within the remarked formats not more than 20 pages, the drawing and photographs 10 in number.
10. Papers may be written in Turkish, English or German. Papers written in Turkish must include an abstract of at least 500 words in Turkish and English or German. It will be appreciated if papers written in English or German would include a summary of at least 500 words in Turkish and in English or German. The title of the article should be sent in two languages.
11. Six keywords should be remarked, following the abstract in Turkish and English or German.
12. One original and two copies of the article and figures should be printed and loaded on CD's before being sent.

KLAZOMENAI'DAKİ MÖ 4. YÜZYIL YERLEŞİMİNDE AÇIĞA ÇIKARILAN PROSTASLI EVLERİN KÖKENİ VE GELİŞİMİ

Fikret ÖZBAY*

ZUSAMMENFASSUNG

(Ursprung und Entwicklung der Prostashäuser des 4. Jhs. v. Chr. in Klazomenai)

Die Prostashäuser, die man durch die klassische Zeit hindurch in den griechischen Städten trifft, treten als entwickeltes Hausmodell auf. Das Innere dieser Häuser mit einem rechteckigen Grundriss zeigt geregelte Raumverteilungen und derselbe Plan wurde wie ein Regel in vielen Städten angewandt. Die Wohnteile der Prostashäuser werden von den Ateliers und Ställen getrennt. Dadurch entstanden verschiedene Raumgruppen für bestimmte Zwecke. Die Vorläufer dieses Haustypus, der im 4. Jhs. v. Chr. auch in Klazomenai auftritt, sind bis zu den Megaronbauten des 3. Jts. v. Chr. zurückzuverfolgen.

Schlüsselwort: Prostashäuser, Hausmodell, Städten, Klazomenai, Megaronhäuser

ÖZET

Klasik dönem boyunca, Yunan kentlerinde kullanılan prostaslı evler gelişkin bir ev modeli olarak karşımıza çıkmaktadır. Dikdörtgen planlı bu evlerin içinde mekanların konumları belirlenmiş ve bir ilkeymiş gibi birçok kentte aynı şekilde uygulanmıştır. Prostaslı evlerin konut bölümleri ışık ve ahırlardan ayrılmış ve böylece farklı amaçlar için farklı mekan grupları oluşturulmuştur. Klazomenai'daki MÖ. 4. yüzyıl kentinde de görülen bu ev tipinin, öncülerinin MÖ 3. bindeki megaronlara kadar gittiği görülmektedir.

Anahtar Kelime: Prostaslı ev, kent, Klazomenai, Megaron, ev tipleri

MÖ 5. ve 4. yüzyıllar boyunca Hippodamik planlı Yunan kentlerinde en çok tercih edilen ev modeli prostaslı evler olmuştur. Dikdörtgen

* Dr. Fikret Özbay, Mersin Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Çiftlikköy Kampüsü, Mersin-TÜRKİYE E-posta: fikretozbay@mersin.edu.tr

planlı bu evlerin, konut ve ışık bölümleri geniş bir avlu aracılığı ile birbirlerinden ayrılmıştır. Oldukça kullanışlı bir model olan prostaslı evlerin kullanım birimlerinin, evlerin içindeki konumları net çizgilerle belirlenmiş, birbirinden uzak kentlerdeki örneklerde bile bu şablon değiştirilmeden kullanılmıştır. Kıta Yunanistan'da Piraeus ve Abdera'da, Batı Anadolu'da ise Priene'de karşımıza çıkan bu ev tipi, MÖ 5. yüzyılın son çeyreğinde kurulan Klazomenai'deki MÖ 4. yüzyıl yerleşiminde de sistemli bir şekilde kullanılmıştır¹. Bu çalışma kapsamında tartışacağımız, Klazomenai prostaslı evlerinde iki farklı tip tespit edilmiştir. Bunlardan, *Tip I* Klazomenai'ye özgüdür.

Klazomenai kenti, Yunanlı göçmenlerin MÖ. 11. yüzyılın ortalarında kente gelmelerinden itibaren kesintisiz yerleşim görmüştür. Kent içinde yapılan sistemli kazılar sayesinde, her döneme ait konut tipolojisi de belirlenebilmiştir.

Prostaslı Evlerin Yunan Ev Mimarisi İçindeki Yeri ve Geçirdiği Aşamalar

Prostaslı ev tipinin kökeni, MÖ. 3. binin başlarındaki Troia I ve II tabakalarındaki megaronlara kadar inmektedir. Troia I ve II deki megaronlarda, ana oda ve giriş mekanı oldukça derindir² (fig.1-2). Troia VI'da ise megaron fazla değişikliğe uğramamış sadece giriş mekanının derinliği azalmıştır (fig 3). Troia I ve II deki oldukça derin giriş, Troia VI'da daralarak, prostaslı evlerden tanıdığımız *oikos* ve *prostas*'a dönüşmüştür. Ancak megaronların avlularının olmayışı, Yunan evlerinin içe dönük yapısının bu dönemde daha oluşmadığını göstermektedir³.

Khios/Emporio'daki megaronlardan "Megaron Hall", anıtsal bir yapı niteliğindedir. Megaron içerisinde uzunlamasına üç, ön salonda ise genişlemesine iki sütun bulunmaktadır⁴. Dar ve uzun bu megaronların, ön salonu

¹ MÖ. 5. yüzyılın sonlarında antik kaynaklarda Khyton olarak geçen ve Limantepe höyüğü ile eteklerini kapsayan arazi üzerine kurulan yerleşim kesintilerle yaklaşık 50 yıl varlığını sürdürmüştür. Hippodamos'un öngördüğü ilkelere göre planlanan yerleşim, birbirine eşit ölçülerdeki 3x2 evden oluşan insulalardan oluşmaktadır. Yerleşim içinde insulalar dışında üç sokak da belirlenebilmiştir. İnsulların ölçüleri, 75.40x27.60m., sokakların genişliği ise 3.80 m. kadardır. Yerleşim ile ilgili daha geniş bilgi için bkz. Özbay 2004, 133 v.d.

² Blegen 1966, 36; Schweitzer 1951, 160

³ Naumann 1975, 360.

⁴ Boardmann 1967, 31, fig. 16; "Megaron Hall"ün planı ve rekonstrüksiyonu için bkz. Mazarakis 1997, fig 373; Mazarakis 2001,150-152, fig. 15.

oldukça kısa tutulmuştur. Ancak tüm bu yeniliklere rağmen, megaron hala tek başına bağımsız bir yapıdır.

Rhodos Vroulia'da birbirine paralel iki ev sırası oldukça ilgi çekicidir⁵. Yukarıdaki sırada yer alan evler surlara dayalı olarak birbirine yakın boyutlarda inşa edilmiştir. Alt sırada 10, üst sırada 39 ev bulunur. MÖ 7. yüzyıla ait bu evler dar uzun formlu megaronların, küçültülmüş ve dikdörtgen forma dönüştürülmüş örnekleridir⁶(fig 4). Rhodos'da Vroulia'daki megaronlar birbirine paralel eşit boyutlarda inşa edilmiş olmaları yönünden, MÖ 5. ve 4. Yüzyıla ait ızgara planlı yerleşimler içindeki evlerin oluşumları konusunda aydınlatıcı bilgiler vermektedir. Rhodos Vroulia'sındaki yan yana dizilmiş megaronların bir benzeri Gordion'da karşımıza çıkmaktadır. Gordion megaronları da bir sıra halinde yan yana dizilmişlerdir⁷ (fig. 5).

Megaronlardan, çok odalı avlulu ev tipine geçişi gösteren en güzel örnek Smyrna'da karşımıza çıkmaktadır. MÖ 640-620 yıllarına tarihlenen, Smyrna'daki "Çifte Megaron" evi⁸, birbirine bitişik iki megarondan oluşmaktadır (fig 6). İki katlı olarak tasarlanan evin, zemin katında aynı derinlikteki iki oda, *oikos* ve *andron* kimliği gösteren mekanlardır. Yapının üst katında bulunan iki oda ise ailenin otuma ve yatak odalarıdır. Evin ön cephesi çevreleyen duvarlar küçük bir avlu oluşturmaktadır. Çatı, rekonstrüksiyonda düz toprak dam olarak gösterilmiştir.

MÖ 7. Yüzyıla tarihlenen Khios/Emporio ve Rhodos/Vroulia megaronları, erken dönem megaronlarından, kareselleşmiş ana odalarıyla ayrılırlar⁹. Ancak Khios/Emporio'daki megaronların tek başlarına duran birer yapı olmaları erken özelliğin hala devam ettiğini göstermektedir. Rhodos/Vroulia megaronlarının iki ev sırası kapsamında, aynı boyut ve formda olmaları, MÖ 5. ve 4. yüzyıllardaki prostaslı evlerinin ızgara plan içindeki kanonik formlarının ilkel bir öncüsü olabileceklerini göstermektedir. Smyrna'daki "çifte megaron" evinin ise hem çok sayıda oda bulundurması hem de güneyinde bulunan avluya benzer bir alana açılmasıyla prostaslı evlere öncülük ettiği düşünülmektedir. Ayrıca ID evinin konut bölümünün birbirine eşit derinlikteki iki ana odadan oluşması ve *oikos*'unun karesel formu Smyrna'daki "çifte megaron"un bir devamı gibi görülebilir.

⁵ Kinch 1914, 91-98-112; Drerup 1969, 51, fig. 44; Lang 1996, 193-194, lev. 64-65.

⁶ Drerup 1967, 14

⁷ Akurgal 1978, 280, fig.117a.

⁸ Akurgal 1997, 35, 40-41, şek.19,lev. 26-29

⁹ Megaronların kökeni ve gelişimi ile ilgili bkz. Işık 1998.

Smyrna'daki "çifte megaron" ve diğer örnekler göz önüne alındığında, MÖ 7. yüzyılda Ionia'da düzensiz evlerden oluşan bir kentsel yapıdan, birbirine yakın inşa edilmiş iki odalı evlere geçildiği söylenebilir¹⁰. Odalardan biri *andron* diğeri ise *oikos* olarak kullanılmış olmalıdır. Beklide prostaslı evlerin proto tipini bu evlere dayandırmak yerinde olacaktır. Prostaslı evlerin proto tipleri, Batı Anadolu'daki örneklerle sınırlı kalmamaktadır. Kyklad adalarından Andros'da bulunan ismini modern yerleşim olan Zagora'dan alan Arkaik dönem kentinde, MÖ. 7 yüzyıla tarihlenen H26/27/42/43/47 no.lu dikdörtgen formlu evin ana odası (*oikos*) sütunlu bir portiko ile önündeki avluya açılmaktadır¹¹. Önemli bir yapının parçası olduğu anlaşılan mekanın içinde duvarların kenarlarına yerleştirilmiş sekiler üzerinde pithoslar yer almaktadır. Mekan konumu ve önündeki portikolu giriş ile prostaslı evlerin öncülerinden biri olarak görülebilir.

Mimari açıdan prostaslı evlere en yakın örnekler MÖ 6. yüzyılın ilk yarısında ulaşılmıştır. Smyrna'nın Orientalizan yerleşiminin ikinci yapı katında yer alan, MÖ 6. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen iki ev, mekanlar ve mekanların konumları açısından birbirlerine benzemektedirler. Dikdörtgen formlu iki ev, iki sokak tarafından sınırlandırılmıştır. Evlerin içinde, avlunun kuzeyinde büyük bir oda ve depolar yer almakta, evin güneyinde ise daha önemsiz sayılabilecek odalar bulunmaktadır. Her iki evde, sınırları belirlenmiş bir plan uygulanmamış olsa bile birbirlerini tekrar etmeleri ve mekanların konumları açısından prostaslı evleri andırmaktadırlar¹².

Klazomenai'de ise Protogeometrik döneme tarihlenen apsisli evlerden başlayan mimari bir kültürden bahsedilebilir. Birbirinden bağımsız inşa edilmiş ve bu yapılardan sadece birkaç örnek kazılabilmektedir. Bunların dışında Geç Geometrik ve Arkaik dönem boyunca kullanılmış ev örnekleri de bulunmuştur. Klazomenai kazılarında açığa çıkarılan, arkaik evler arasında en iyi plan veren örnek MGT (Mehmet Gül Tarlası) sektöründeki evdir. Kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda yerleştirilmiş evin, güneye bakan büyük bir odası bulunmakta ve bu oda kuzeyinde bulunan plaka taş döşeli bir avluya açılmaktadır (fig. 7). Büyük mekanın batısına yerleştirmiş iki mekanla ev tamamlanmıştır¹³. Bu evin, Klazomenai'ye özgü prostaslı

¹⁰ Hoepfner 1999, 157.

¹¹ Nevett 1999, 158, 160, fig. 57.

¹² Akurgal 1997, 47, şek. 30-31, lev. 41b, 42a.

¹³ MGT sektöründeki Arkaik dönem evi için bkz. Ersoy 2004, 52.

evin (Tip I) öncüsü olabileceği düşünülmüş ancak gerek büyük odanın önündeki avluya doğrudan açılıyor olması gerekse batısındaki mekanların sonradan eklenmiş olması bu görüşten uzaklaşılmasına neden olmuştur. Diğer sektörlerde ise, Arkaik evlerin hiçbiri tamamen açığa çıkarılamamıştır. Görüldüğü gibi, Arkaik dönemde Klazomenai'de prostatlı evlere öncülük edebilecek evlerle karşılaşılmamıştır. Her ne kadar ev planlarında birliktelik görülme de, Arkaik dönemde, gerek evlerin gerekse belirlenebilmiş sokakların yönlerinin, kentin tüm sektörlerinde hemen hemen aynı yöne bakması (kuzeybatı-güneydoğu), düzgün ızgara plan söz konusu olmasa bile, düzenli bir kentle karşı karşıya olduğumuzu düşündürmektedir.

Klazomenai'deki MÖ 6. yüzyılın sonuna kadar, ev tiplerinin gelişimini kesintisiz olarak takip etmek mümkün olmuştur. Ancak ev tiplerinin gelişimi MÖ 5. yüzyılda kesintiye uğramış; MÖ 499-494 yılındaki İonia ihtilali sonrasında, Perslerin baskıları, Batı Anadolu'daki kentleri sekteye uğratmış ve MÖ 5. yüzyıla ait ev tiplerinin belirlenebilmesini engellemiştir.

Klazomenai'deki M.Ö. 4. Yüzyıl Yerleşiminde Görülen Prostatlı Ev Tipleri

Yukarıda öncülerini tartıştığımız, MÖ 4. yüzyıl Klazomenai Prostatlı evleri, yerleşimin kuruluş evresinde belirli bir şablona uygun olarak tüm insulalarda kullanılmıştır (fig. 8). Söz konusu yapılar, 340m².lik yüzölçümleriyle Batı Anadolu da bugüne kadar tespit edilebilmiş en büyük prostatlı evler olmalarına rağmen, inşa edildikten kısa bir süre sonra, plan değişikliklerine uğrayarak bu özelliklerini kaybetmişlerdir¹⁴. Ancak, kuruluş evresine ait duvarların diğer evlerde elden geçirilerek tekrar kullanılmış olması ve bu evreye ait çok az duvarın yeni düzenlemeler sırasında iptal edilmiş olması, prostatlı evlerin planlarının sağlıklı bir şekilde çıkarılabilmesine sağlamıştır.

1990-2000 yılları arasında HBT kuzey sektöründe yapılan çalışmalar sırasında ortaya çıkarılan Basileia'nın planı, yerleşimde kullanılan prostatlı ev tiplerinin belirlenebilmesine büyük katkı sağlamıştır (fig. 9). Basileia'nın 1 ve 2. evlerinde birbiriyle bağlantılı olarak inşa edilmiş iki prostatlı ev, yerleşimdeki insulalarda kullanılan ev şablonuna birebir uymaktadır. Aşağıda tartışacağımız yerleşimin ev planlarında gözlemlediğimiz,

¹⁴ Yerleşimin evreleri ve evlerde görülen plan değişiklikleri ile ilişkili olarak bkz. Özbay 2004, 133. v.d.

mekanlar, bu mekanların ev içindeki konumları, avlular, çatı sistemleri küçük değişikliklerle Basileia'da da kullanılmışlardır¹⁵.

Klazomenai'deki MÖ. 4. yüzyıl yerleşiminde iki yapı evresi tespit edilmiştir. Birinci yapı evresi, aynı zamanda kuruluş evresi olarak da isimlendirilmektedir. Bu evre, MÖ. 5. yüzyılın sonu ile MÖ. 4. yüzyılın ilk çeyreğini kapsamaktadır. Bu evrede, kent planı büyük ölçüde tamamlanmıştır. Aynı zamanda evlerin inşası da bu evrede bitirilmiştir. İkinci yapı evresinde ise, prostaslı evler mevcut planlarını kaybetmişler ve nüfus artışından dolayı bölünmüşlerdir. Bu bölünme bir plan dahilinde olmamış ve Arkaik dönem evlerine benzeyen merkezi bir avlu etrafında toplanan düzensiz planlı evler türemiştir. Prostaslı evler, insuların kısa kenarlarına I. ve II. tipler yan yana gelecek şekilde inşa edilmişlerdir. Bu şablon, insuların uzun kenarında bulunması gereken üç ev sırasına da aynı şekilde uygulanmıştır.

Yerleşimdeki evlerin, MÖ. 5. yüzyılın sonunda ön görülen prostaslı ev şablonuna göre, inşa edilmiş olmalarına rağmen kısa bir süre sonra bu planı terk ederek farklı ev planlarıyla varlıklarını sürdürdükleri yukarıda belirtilmişti. Söz konusu, evlerdeki plan değişiklikleri MÖ. 4. yüzyılın ilk çeyreğinde gerçekleşmiştir. Basileia ise, aynı şablon kullanılarak MÖ 4. yüzyılın ikinci çeyreğinin ortalarında yapılmıştır. Bu da, yerleşim içindeki bazı evlerde plan değişikliğine gidilmeyip birinci yapı evresindeki prostaslı ev tipini kullanmaya devam ettiğini göstermektedir.

Klazomenai'deki MÖ 4. Yüzyıl yerleşiminin evleri, 13,5x25,10 m. (340 m²) boyutlarındadır. Benzerleri olan, Priene¹⁶ evleri 8.82x23.52 m. (207 m²), Abdera¹⁷ evleri ise 10.31x20.62 m (212 m²) ölçülerindedir.

Tip I (fig. 10)

Klazomenai prostaslı evlerinden *tip I*'e ait en güzel örnek, küçük değişikliklerle ana planını koruyan ID evidir. Tüm prostaslı ev örneklerinde olduğu gibi konut bölümü evin kuzeyini kaplamaktadır. Konut bölümünde dört oda tespit edilmiştir. Evin doğu ve batı köşelerinde eşit derinlikte kare planlı iki mekan bulunmaktadır. 6.25x5.75 m. boyutlarında olan doğudaki 1 no.lu mekan, önündeki 2 no.lu mekan aracılığıyla avluya açılmaktadır.

¹⁵ Sezgin 2002, 36-37.

¹⁶ Hoepfner-Scwandner 1994, 222.

¹⁷ ibid, şek. 294.

2 no.lu mekanın güney duvarı ortaya çıkarılamamıştır. Ancak, mekanın içerisinde taş bir sütun levhası bulunmuş ve mekan *prostas* olarak yorumlanmıştır. *Prostas*'a açılan 1 nolu mekan ise *oikos* olmalıdır. Doğudaki 3 no.lu mekan ise, 5.95x6.25 m. boyutlarındadır. Bu mekan, önündeki dikdörtgen mekan sayesinde avluya açılmaktadır. 3 no.lu mekan, konumu ve duvarlarının sıvalı olmasından dolayı *andron* olarak yorumlanmalıdır. 4 no.lu mekan ise, *andron*'un önünde bulunan ön odadır. Evin avlusu oldukça geniştir ve ortasında bir kuyu bulunmaktadır. Evin girişi, avlunun sokak tarafındaki geniş duvarına açılmış bir kapı ile sağlanmaktadır.

Klazomenai'deki Prostaslı evlerde, avlunun güney bölümü ışık ve depolara ayrılmıştır. Bu alanlarda ya satılmak üzere dışa dönük üretim ya da evin ihtiyacına yönelik işler yapılmaktadır. ID evinin güney bölümü modern bir yolun altında kaldığı için kazılamamıştır. Ancak, kuzey sınır komşusu, IB evinin güney bölümünde yan yana üç adet ışık tespit edilmiştir (fig.8). Olasılıkla ID evinin ışıkları de prostaslı plan şablonuna göre IB evinin ışıklarıyla aynı şekilde yerleştirilmiş olmalıdır.

ID evinin, *andron* ve *oikos*'unun aynı derinliğe sahip olması, benzer ev tipleri ile karşılaştırıldığında istisnai bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte, *oikos* ve *andron* mekanlarının aynı derinlikte olması Klazomenai'deki MÖ. 4. yüzyıl yerleşimin de sıklıkla kullanılan bir özelliktir. Bu özellik, MÖ. 350'de kurulan Priene'nin XXIV¹⁸, XXV¹⁹ ve XXXIV²⁰ no.lu evlerinde de karşımıza çıkmaktadır. Bu evlerde de *oikos* ve yanındaki oda aynı derinliğe sahiptir. Priene'deki örnekler doğrudan *oikos*'a açılırken, MÖ 4. yüzyıl Klazomenai evlerinde önündeki mekan aracılığıyla avluya açılmaktadırlar. Priene'deki mekanların direkt *oikos*'a bağlanmalarından dolayı *andron* olarak kullanılmış olmaları akla yatkın gelmemektedir.

MÖ 640-620 yıllarına tarihlenen, Smyrna'daki 'Çifte Megaron' evi²¹, tip I.' in öncüsüdür. Drerup²² da bu yapıyı Prostaslı evlerin öncüsü olarak görmektedir. Ev, yan yana konmuş iki megarondan oluşmaktadır. Soldaki kısım özgün megaron biçimini korurken, sağdaki değişikliklere uğrayarak

¹⁸ Usman 1958, lev. LXVI.

¹⁹ İbid, lev. LXXVII.

²⁰ İbid, lev. LXXIX.

²¹ Akurgal 1997, 34- 35, 40-41 şek.19,lev. 26-29.

²² İbid, 41.

günlük işlere daha elverişli duruma getirilmiştir. Böylece büyük oda (XIII) gereksinimleri karşılamak için daha geniş tutulmuş, *particus* ve orta oda (XIV) bir avlu haline getirilmiştir. Solda yer alan özgün bir megaron biçimindeki bölüm, *andron* yani erkeklere ait mekan olarak kullanılırken, sağdaki bölüm ise bir *gynaikon*, yani kadınların oturup çalıştığı yer olarak ışık görevini sağlamış olabilir (fig. 6). Üst kattaki iki oda da ailenin oturup yatmasına yaramaktadır. Smyrna'daki 'Çifte Megaron' yapısı, tüm bu özellikleriyle ID evinin öncüsü sayılmalıdır. Ayrıca, Ionia'da ev mimarisinin, Arkaik dönemden, Klasik döneme kadar küçük değişikliklere uğrayarak aynen devam ettiğini göstermektedir.

Smyrna'daki çifte megarona benzeyen başka bir örnekte MÖ 7. yüzyıla tarihlenen Rhodos adasındaki Vroulia yerleşiminde karşımıza çıkmaktadır²³. Vroulia'da da yan yana dizilmiş megaronların ana odaları birbirine yakın derinliğe sahiptirler.

Klazomenai'deki *tip I*'e ait ev örnekleri, prostaslı evlerde bulunması gereken bütün özellikleri taşımalarına rağmen, konut bölümünde bulunan *oikos* ve *andron* mekanlarının aynı derinlikte olmaları, bu ev tipine ait bir özelliktir ve diğer kentlerde karşımıza çıkmamaktadır. Dolayısıyla bu prostaslı ev tipinin, şimdilik, Klazomenai'de geliştirilmiş olduğunu söylememiz yerinde olacaktır.

Tip II (fig. 11)

Klazomenai'deki MÖ. 4. yüzyıl yerleşimi içinde bu tipe ait en iyi örnek IC evinde karşımıza çıkmaktadır. IC evi, Priene²⁴ ve Abdera²⁵ evleriyle hemen hemen aynı plana sahiptir. Özellikle evin kuzeyindeki konut bölümünde bulunan mekanlar Priene ve Abdera evlerindeki örneklerle bire bir benzerlik göstermektedir. Bu ev tipinin en erken örnekleri, MÖ 476'da kurulan Pireus'ta²⁶ da karşımıza çıkmaktadır.

IC evinin, kuzeyinde konut mekanları bulunmaktadır. Evin, *andron* ve *oikos*'u aynı derinlikte değildir. Batıdaki, *oikos* (I nolu mekan) 8.3x6.2 m. ölçülerinde dikdörtgen bir plana sahiptir ve diğer mekanlara göre daha

²³ Drerup1969, 14, fig.7

²⁴ Hoepner-Sewandner 1994, fig. 208.

²⁵ ibid, fig. 176.

²⁶ ibid, fig. 31.

büyük tutulmuştur. Benzer plana sahip diğer merkezlerdeki evlerde de konut bölümündeki en geniş mekan *oikos* olarak yorumlanmıştır. *Oikos* 'un güneyinde mekanın avluya açılmasını sağlayan prostas (2 nolu mekan) yer almaktadır. Evin, Doğu köşesinde ise, 3.70x4.90 m. ölçülerindeki andron (3 nolu mekan) bulunmaktadır. Evin tüm evrelerinde *andron* olarak kullanılan mekanda, kuruluş evresinde iri taş bloklarından yapılmış döşeme yer alırken, ikinci yapı evresinde yapılan taban yükseltmeleri sırasında taş döşeme iptal edilmiş ve yerine kireç harçlı taban kullanılmıştır. *Andron* 'un önünde bulunan kare mekan, *andron*'dan avluya geçişi sağlamanın yanı sıra, misafirlerin ağırlanması sırasında servis odası (4 no.lu mekan) olarak kullanılmıştır. Servis odasının kuzeydoğu köşesinde yere gömülü olarak bir pithos bulunmuştur. Boyut olarak yerleşimdeki diğer mekanlarda açığa çıkarılan pithoslardan oldukça büyüktür ve daha çok depo pithoslarına benzemektedir. Olasılıkla, servis odası misafirlerin ağırlandığı zamanlar dışında depo olarak kullanılmıştır. Evin, güney bölümü 1D evinde olduğu gibi, modern yolun altında kalmıştır. Ancak, prostaslı evler bir mimari şablona göre yapıldıkları için güney bölümdeki işlik mekanlarının konumu, 1D evindeki örnekler gibi olmalıdır.

Sonuç

Bu çalışma içerisinde, Klazomenai'deki MÖ 4. yüzyıl prostaslı ev tipleri ve bu evlere öncülük yapan ev modelleri sunuldu. Görüldüğü gibi, Yunan ev mimarisi uzunca bir süreçten geçtikten sonra Klasik dönem içinde prostaslı ev tipine ulaşmıştır. Megaronlarla başlayan ve daha sonra apsisli ve oval evlerle devam eden ve tüm Yunan kentlerinde kullanılan plan birliği sadece Arkaik dönem içinde sekteye uğramıştır. Bu dönem içinde, merkezi avlu etrafına yerleştirilen çok odalı evler plan birliği göstermemektedir. Bu durum hem kentlerin içindeki örnekler hem de diğer kentlerdeki çağdaşları için geçerlidir. Klasik dönem içinde Hippodamos tarzındaki kentlerin planlanması aşamasında kentler arasında görülen plan birliği evlere kadar yansımış aynı plana ve ev tipine sahip birbirinin benzeri kentler türemiştir. Arkaik dönem öncesinde sadece ev planı ölçeğinde kalan Yunan kentlerindeki plan birliği, Klasik dönemle birlikte kent planına da yansımıştır.

Hippodomik planlı klasik dönem kentlerinde karşımıza iki farklı ev modeli çıkar. Pastaslı ve prostaslı ev olarak isimlendirilen bu ev modelleri Klasik dönem kentlerinde geniş kullanım alanı bulmuştur. Özellikle prostaslı evler, dikdörtgen planlarından ötürü ızgara plana daha iyi

uyum sağlamışlar ve pastaslı evlere göre daha çok tercih edilmişlerdir. Klazomenai'nin MÖ. 5. yüzyılın sonlarında kurulan ızgara planlı yerleşiminde kullanılan prostaslı evler tek bir tipe bağlı kalınarak inşa edilmemişlerdir. Prostaslı evlerde iki farklı plan tipi tespit edilebilmiştir. Evler, farklı plan tipi göstermelerine karşın insulaların içine gelişi güzel oturtulmamışlar ve planlanma aşamasında belirli bir şablona göre yerleştirilmişlerdir. Kent içinde bugüne kadar açığa çıkarılabilen insulaların hepsinde ve yerleşimin kuruluşundan yaklaşık 35-40 yıl sonra inşa edilen Basileia'da bile bu ev şablonu izlemek mümkündür.

Bibliyografya ve Kısaltmalar

- Akurgal 1978 Akurgal, E., Ancient Civilization and Ruins of Turkey, 4th. Edition, İstanbul.
- Akurgal 1997 Akurgal, E., Eski İzmir I Yerleşme Katları ve Athena Tapınağı, 3. baskı, T.T.K. Basımevi, Ankara.
- Blegen 1966 Blegen, W.C., Troy, Newyork 1966.
- Boardman 1967 Boardman, J., Excavations in Chios 1952-1955, Greek Emporio, BSA, supp.6, Oxford, 1967.
- Drerup 1967 Drerup, H., "Prostas und Pastashaus. Zur Typologie des griechischen Hauses", MarbWPr 1967, 6-17.
- Drerup 1969 Drerup, H., "Griechische Baukunst in geometrischer Zeit", Archeologia Homeric Band II, Gottingen 1969, 1-134.
- Ersoy 2004 Ersoy, Y.E., "Klazomenai: 900-500 BC. History and Settlement Evidence", in A. Moustaka, E. Skarlatidou, M.-C. Tzannes and Y. Ersoy (eds.), Klazomenai, Teos and Abdera: Metropolis and Colony Proceedings of the International Symposium held at the Archaeological Miseum of Abdera, 20-21 October 2001, Thessaloniki, 43-76.
- Hoepner – Schwandner 1994 Hoepner, W. – Schwandner, E.L., Haus und Stadt im Klassischen Griechenland, Wohnen in der Klassischen Polis I.
- Hoepfner 1999 Hoepfner, W., "Houses and Society in Classical Antiquity (Klasik Dönemde Konut ve Toplum)", Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşim (Housing and Settlement in Anatolia A Historical Perspective), HABITAT II, İstanbul, 154-164.
- Işık 1998 Işık, F., "Megaron Özel Bir Yapı Tipinin Kökeni, Gelişimi ve Bir Ege Tapınağına Dönüşümü", Adalya II, 1-49.
- Kinch 1914 Kinch, K.F., Vroulia, Berlin.
- Korfmann 1996 Korfmann, M., "Çanakale Boğazı'nda Troia Kalesi ve Aşağı Kenti, Denizlerin ve Karaların Birleştiği Yerdeki Savaş ve Barış Kenti", Tarihten Günümüze Anadolu'da Konut ve Yerleşim (Housing and Settlement in Anatolia, A historical Perspektive), İstanbul, 83-98.
- Lang 1996 Lang, F., Archaische Siedlungen in Griechenland, Struktur und Entwicklung, Berlin.
- Mazarakis 1997 Mazarakis, A.A., From rulers' dwellings to temples. Architecture, religion and society in Early Iron Age Greece (SIMA, 121.), Jonsered.
- Mazarakis 2001 Mazarakis A.A., "From Huts to Houses in Early Iron Age Greece", J.R. Brandt ve L. Karlsson (ed.), From Huts to Houses Transformations of Ancient Societies Proceedings of an International Seminar by the Norwegian and Swedish İnstitutes in Rome 21-24 September 1997, Stockholm, 139-161.

- Nevett 1999 Nevett, L.C., *House and Society in the Ancient Grek World*, Cambirdge.
- Naumann 1975 Naumann, R., *Eski Anadolu Mimarlığı* (Çev. B. Madra), Ankara.
- Özbay 2004 Özbay, F., "The History and Archaeology of Klazomenai in the Fourth Century BC and the Settlement at Chyton" in A. Moustaka, E. Skarlatidou, M.-C. Tzannes and Y. Ersoy (eds), *Klazomenai, Teos and Abdera: Metropolis and Colony Proceedings of the Internationaş Symposium held at the Archaeological Miseum of Abdera, 20-21 October 2001, Thessaloniki*, 133-161.
- Özbay 2006 Özbay, F., *Klazomenai'deki MÖ. 4. Yüzyıl Yerleşimi* (İzmir 2006) (Yayınlanmamış Doktora Tezi).
- Sezgin 2002 Sezgin, Y., *Klazomenai M.Ö. 4. Yüzyıl Basileiası* (İzmir 2002) (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Schweitzer 1951 Schweitzer, B., "Megaron und Hofhaus in der Aegaeis des 3. 2. Jahrtausend v. Chr." *BSA* 46, 160-167.
- Usman 1958 Usman, M., *Antik Devir Küçük Asya Evleri*, İstanbul.

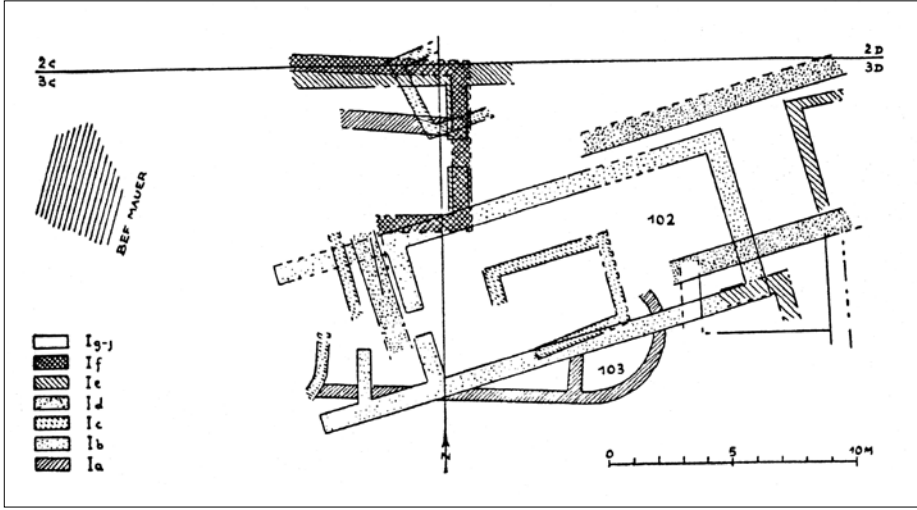

Fig. 1 Troia I tabakasındaki megaron (Işık 1998, Resim 36)

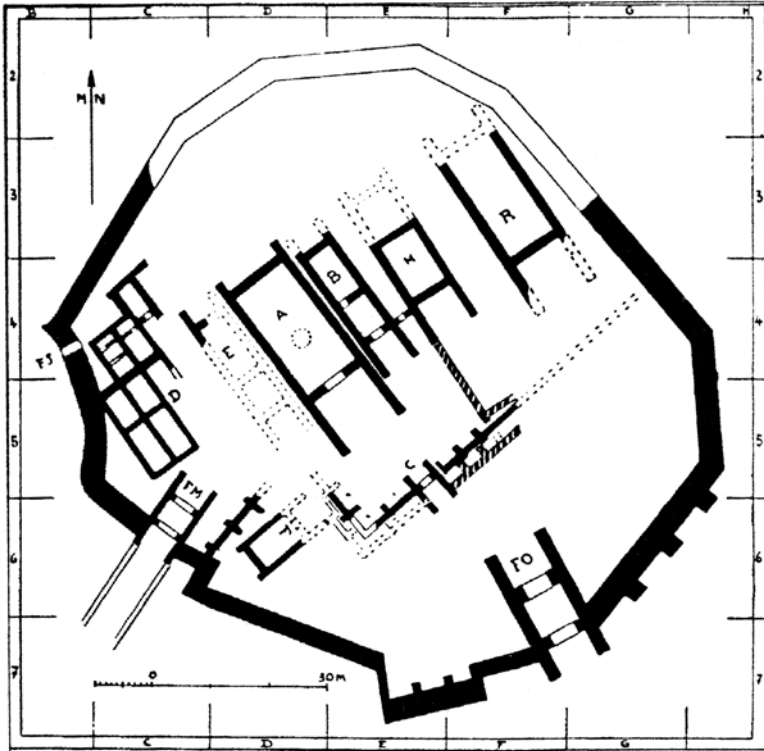

Fig. 2 Troia II tabakasında açığa çıkarılan megaronlar (Işık 1998, Resim 37)

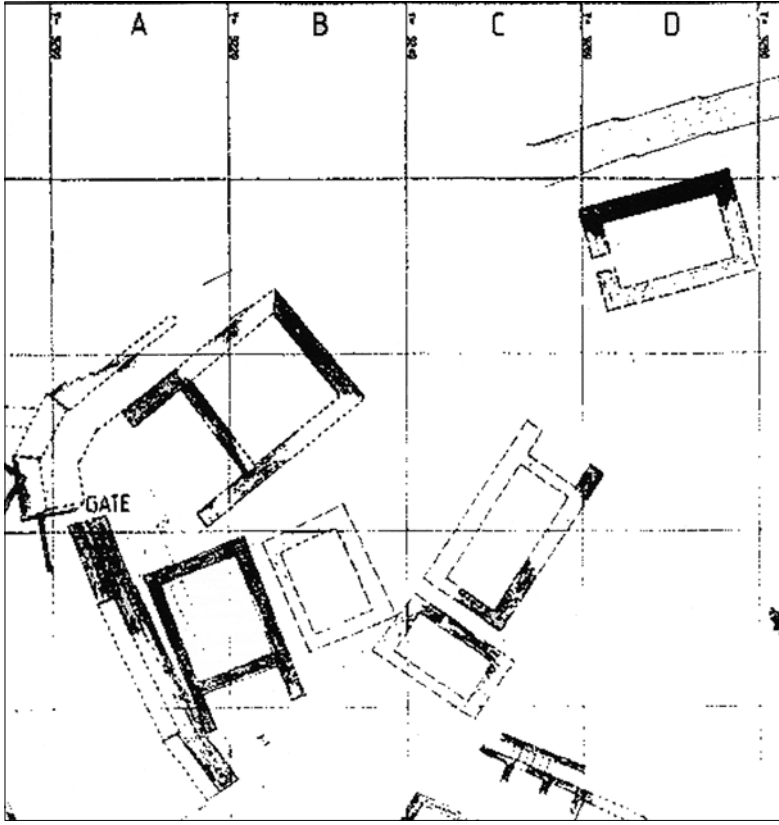

Fig. 3 Troia VI tabakası, megaron yapısı (Korfmann 1996, 87, Resim. 5)

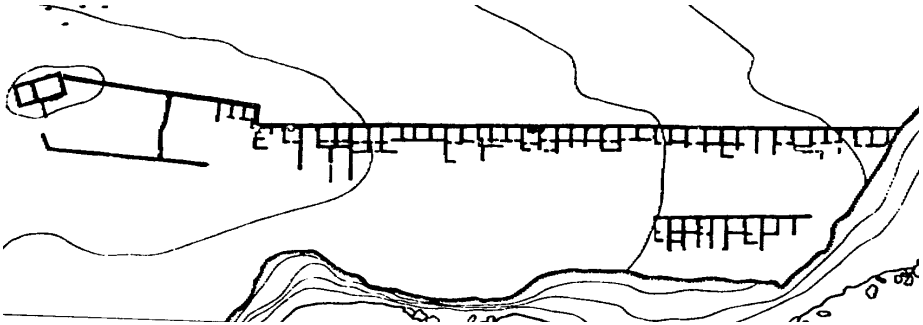

Fig. 4 Rhodes/Vroulia'daki sıralı evler (Lang 1996, Abb. 65)

Fig. 5 Gordion megaronları (Işık 1998, Resim 45)

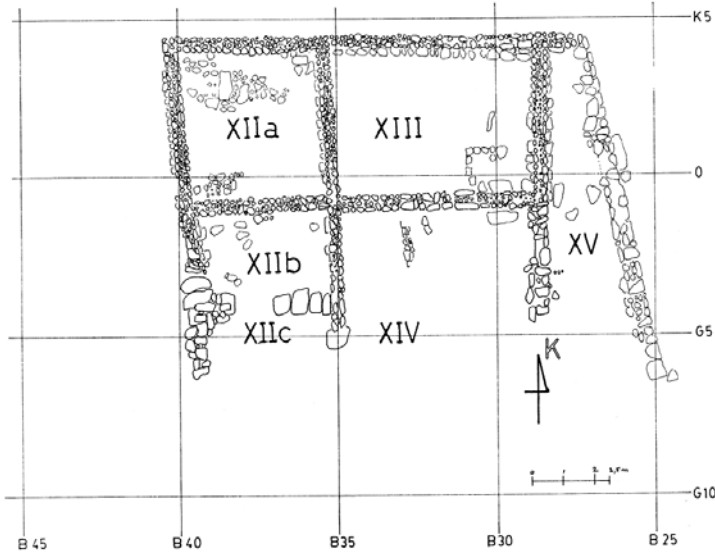

Fig. 6 Smyrna çifte megaron. (Akurgal 1997, şekil 20A)

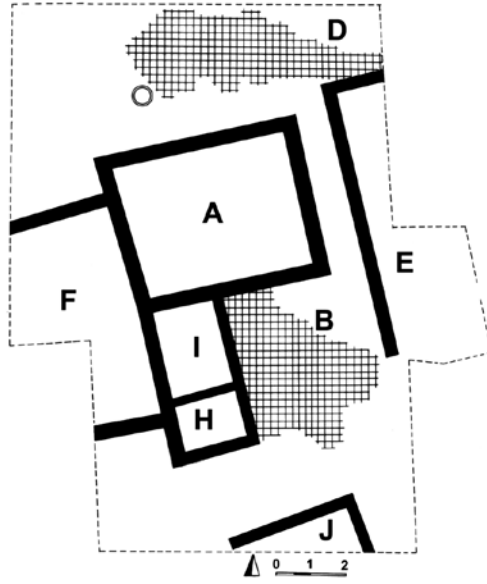

Fig. 7
Klazomenai,
MGT
sektöründeki
Arkaik dönem
evi. (Özbay 2006,
Lev. 127B)

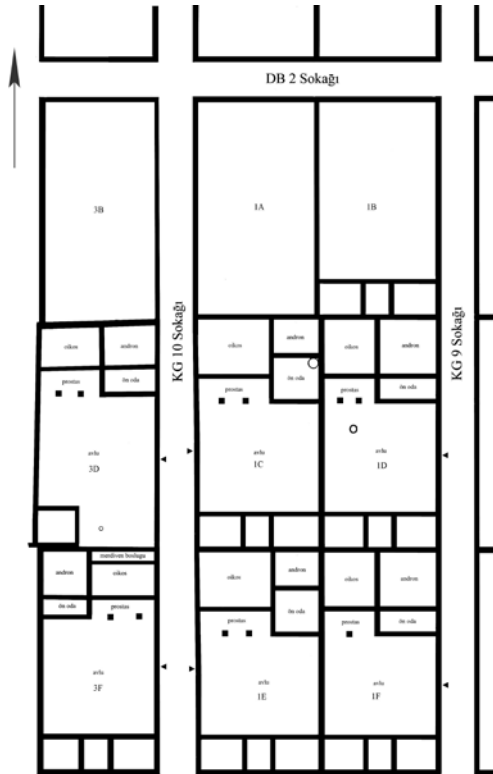

Fig. 8
Klazomenai
MÖ. 4. yüzyıl
yerleşimi, insula
ve ev düzenleri.
(Özbay 2006, 454)

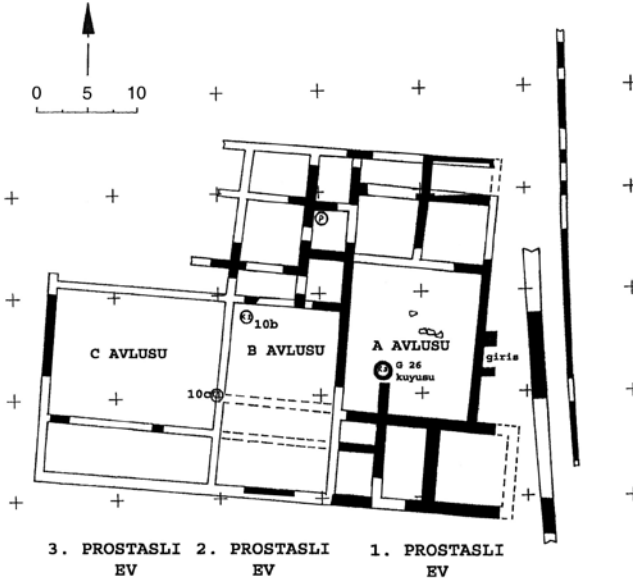

Fig. 9
Klazomenai
MÖ. 4. Yüzyıl
Basileiası
(Sezgin 2002,
Şekil 10)

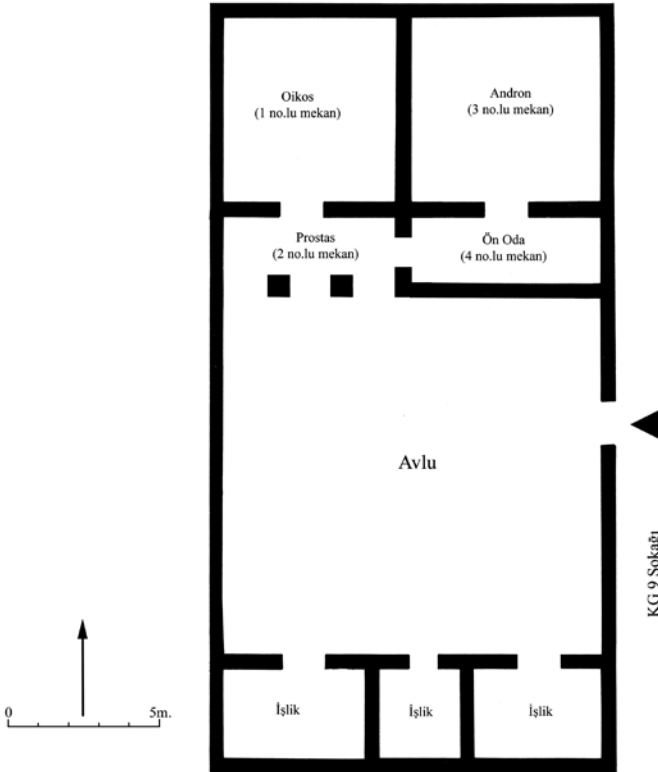

Fig. 10
Tip I, 1D evi planı.
(Özbay2006, 451)

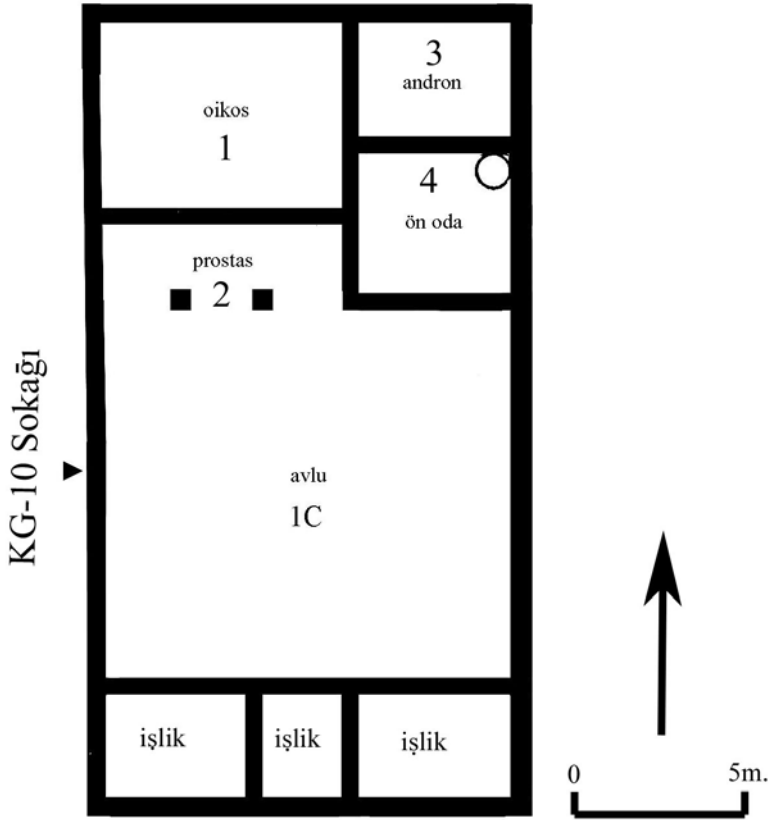

Fig. 11 Tip II, 1C evi planı. (Özbay 2006, 453)